

MUUTOS HAASTAA SOSIAALIPOLITIIKKAA JA PALVELUJÄRJESTELMÄÄ

Pääkirjoitus

Janus

Nopeat globaalit ja paikalliset uhkat ja muutokset ovat osa tätä aikaa ja synnyttävät uutta normaalia. Voidaan puhua tiivistyneestä modernista (Harrikari & Rauhala 2019), joka käsitteenä kuvaa yhteiskuntien monikerroksisia taloudellisia, teknologisia, sosiaalisia ja poliittisia muutoksia. Tiivistyneen modernin käsite syntyi tilanteessa, jossa Covid-19 -virusta ei vielä tunnettu. Viruksen myötä ihmisten arjen ongelmien globaalit kytkennät tulivat aiempaa selkeämmin näkyviin, kuten myös se, että maailma on samanaikaisesti sekä laajentunut että kutistunut. Näin ollen tarvitaan uudenlaista sosiaalipoliittista ajattelua ja palvelujärjestelmää sekä poliittisten toimintalogiikkojen ja ohjauksen arviointia ja asemointia.

Sosiaalipolitiikan ja palvelujärjestelmän tehtävänä on huolehtia kansalaisten hyvinvoinnista, ja siinä onnistuakseen on pysyttävä muutoksessa mukana. Tästä aiheutuu palvelujärjestelmälle monenlaisia vaateita, jotka kyseenalaistavat aiemmat vahvat kulttuuriset mallitarinat. Muutokset tekevät näkyviksi sen, miten erilaisia ihmisten oikeudet ja vastuut ovat ja millaisia yhdenvertaisuuksia ja toiseuksia maassamme on olemassa. Parhaassa tapauksessa tutkimus ja keskustelu tapahtumista, niiden seurauksista ja tulevaisuuden ennakoimisesta johtaa mielekkäisiin ja hyvinvointia tuottaviin ratkaisuihin. Tässä numerossa muutosta tarkastellaan sekä palvelujärjestelmien että niissä tapahtuvien kohtaamisten kehyksessä. Ihmiset ovat fyysisiltä ja psyykkisiltä ominaisuuksiltaan hyvin erilaisia ja elävät erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa; he toimivat samanlaisessa tilanteessa eri tavoin, tavoittelevat erilaisia asioita, saavat toimeentulonsa eri lähteistä ja erilaisin keinoin, heidän tuentarpeensa ja apua tarjoavat verkostonsa vaihtelevat. Listaa voisi jatkaa loputtomiin.

Joitakin yhteisiä tekijöitä ihmisissä kuitenkin on, kuten tämän Januksen numeron tutkimusartikkelit hyvin osoittavat. Ihmistä uhkaavat monet ulkoiset ja ihmisen sisäisetkin asiat: mielenterveyttä rasittavat kokemukset, heikosti toimivat palvelut tai kuormittavat sosiaaliset suhteet. Jokainen tarvitsee apua, tukea tai hoivaa jossain elämänsä vaiheessa ja moni läpi koko elämänsä. Apua saadaan usein ensimmäisenä läheisiltä, perheeltä, ystäviltä, sukulaisilta ja naapureilta. Kun tämä ei riitä, turvautaan erilaisiin palveluihin. Mistä tahansa apua ja tukea haetaan ja saadaan, toiveena on saada sitä niin, että avun antaja huomioi avun tarvitsijan yksilöllisen tilanteen ja tarpeet ja suhtautuu häneen kunnioittavasti, ymmärtävästi ja lämmöllä.

Katutason byrokraatteja, kuten poliiseja ja sosiaalityöntekijöitä, tutkinut Michael Lipsky (1980) toi esiin ristiriidan ihmisten yksilöllisten tarpeiden ja ammattilais-

ten palveluiden tuottamisen tapojen välillä. Ammattilaisten hyvistä tarkoituspäristä huolimatta kiire, resurssien puute ja työn organisointi johtivat osin tavoitteisiin, mutta myös seurauksiin, joita ei tavoiteltu.

Tämän lehden kuntoutusprosessia tutkivassa artikkelissaan Leena Åkerblad ja Kaisa Haapakoski kirjoittavat, että kuntoutusprosessin sujuvuus, kuulluksi tuleminen, arvostava ja kunnioittava kohtelu sekä kuntoutuksen vastaaminen omiin tarpeisiin määrittävät kokemusta asiakaskeskeisyydestä. Se taas tukee asiakkaiden omaa toimijuutta sekä ammattilaisten että asiakkaiden yhteistoimijuutta. Artikkelin herättää pohtimaan, mikä on kuntoutuksen ja kuntoutumisen välinen suhde.

Yhteistä toimintaa ja tiedonvaihtoa tutkivat Irja Nieminen, Tarja Vierula, Eija Paavilainen ja Tarja Pöso lasten ja perheiden palvelutarpeiden arviointiin liittyvän moniammatillisen yhteistyön kontekstissa. Yhteistyössä ja tiedonvaihdossa on monia haasteita, kuten työnjako oman perustyön ja moniammatillisuutta edellyttävän työskentelyn välillä, rakenteellinen ja käytännöllinen johtaminen, tiedon puutteet ja varauksellisuus toisia toimijoita kohtaan. Toisaalta rakenteiden ja toimintatapojen kehittäminen myös luo tilaa ja mahdollisuuksia toimivalle yhteistyölle. Moniammatillisuus nähdään keinona vastata ihmisten alati moninaistuviin tarpeisiin, mutta moniammatillisuuden rakentumisen ehtoja on tarkasteltu vielä vähän. Mari Kivistö ja Sanna Hautala korostavat myös asiakkaan ja työntekijän yhteisen työskentelyn dokumentointia tutkimuksessaan, joka kohdentuu vammaisosaatavuuden prosessien asiakaslähtöisyyteen sekä toisaalta sen murtumisiin. Dokumentoinnin lisäksi asiakaslähtöisyys edellyttää organisaation mahdollistavia rakenteita ja työntekijän ammatillis-eettistä toimijuutta.

Sosiaali- ja terveyspalveluissa on tavoitteena, että ammattilaiset ja asiakkaat työskentelevät yhdessä. Yhteinen työskentely vähentää asiakkaiden toiseuden kokemuksia. Kirsi Günther, Eeva Ekqvist ja Jenni Katajisto tutkivat artikkelissaan tahattomasti lapsettomien naisten toiseuden kokemuksia. Toiseudella tarkoitetaan leimaantumista normaalista poikkeavaksi ja poikkeavan ymmärtämistä vähäarvoisemmaksi. Tutkimus osoittaa, miten lapsettomuus voi olla samaan aikaan sekä eriyttävä että toisiin lapsettomiin tai puolisoon yhdistävä tekijä. Lapsen saanti ei poista eriyttävää kokemusta, vaan aiempi lapsettomuus jää kokemuksena elämään vielä lapsen saamisen jälkeen. Menneiden kokemusten rakentuminen osaksi identiteettiä laajentaa edelleen ymmärrystä ihmisten moninaisuudesta.

Menneet kokemukset ja niiden vaikutukset ihmisten elämään tulevat näkyviin myös Johanna Hiitolan puheenvuorossa, joka pohjaa Kati Turtiaisen haastatteluun. Turtiainen, joka on tehnyt pitkään työtä erilaisissa maahanmuuttopalveluissa ja tutkinut maahanmuuttokysymyksiä, täytti juuri pyöreitä vuosia –onnittelut! Haastattelussa Turtiainen toteaa, että pakolaisina Suomeen saapuneilla, joilla on taustalla vaikeita traumaattisia kokemuksia, on usein jaksamiseen liittyviä ongelmia. Selviytymisessä näkyvät erityisesti yksilökohtainen resilienssi, eli sinnikkyys ja kyky sopeutua ja muuttaa toimintaansa haastavissa tilanteissa, sekä vastaanottavan yhteis-

sön valmiudet. Saman suuntaisesti epätasa-arvoa tuottavia rakenteita ja tasa-arvoa sekä sen puutteita käsittelee Ulla Salovaara puheenvuorossaan. Tässä numerossa on esiteltyjen tekstien lisäksi myös useita kirja-arvosteluja.

Ihmisten tarve hyväksyvälle vuorovaikutukselle, yhteiselle toiminnalle ja ymmärrykselle siitä, että jokainen ihminen on arvokas ja kantaa mukanaan menneisyytään, on universaali.

Nautinnollisia lukuhetkiä!

Minna Zechner ja Marjo Romakkaniemi

Mari Kivistön ja Sanna Hautalan artikkeli on hyväksytty edellisen toimituskunnan aikana.

KIRJALLISUUS:

Harrikari, Timo & Rauhala, Pirkko-Liisa (2019) *Towards Glocal Social Work in the Era of Compressed Modernity*. London & New York: Routledge.

Lipsky, Michael (1980) *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. New York: Sage.